

ВСТУП

ІММОКАЛІ Й ПОТТЕРСВІЛЬ

Уявіть стиглий червоний помідор. Можливо, один із таких є зараз на вашій кухні. Візьміть його. Відчуйте його вагу. Поміркуйте, де б він міг дозріти.

Можна, звичайно, подумати, що його зірвали у Флориді, де вирощування помідорів — одна з найприбутковіших галузей, вартість якої оцінюють у \$ 600 млн. Якщо це так, можливо, саме ваш помідор виріс в Іммокалі, місті на спекотному південному заході штату, де зосереджено більшу частину потужностей галузі. І якщо це справді так, то його зірвала людина, яка багато років тому була рабом.

Більшість американців не була в місті Іммокалі. Однак вони куштували плоди, на які багатий цей регіон. І поза як процес збирання помідорів неможливо автоматизувати, урожай завжди збирають вручну. Руками працівників-мігрантів, здебільшого з Мексики та Південної Америки, які пережили фізичне, емоційне та сексуальне

наси́льство, потрапили у боргову кабалу, отримували зарплатню за кількість зібраних відер, а не за відпрацьовані години в полі, а їхні мізерні гроші регулярно крали наглядачі та били непокірних руків'ям пістолета й зачиняли в контейнерах, якщо ті скаржилися.

Ці працівники були втіленням безсилля. Вони не мали до кого звернутися по допомогу. У них не було адвокатів, вони погано знали мову своїх роботодавців. Соціально вони були мертвими для решти населення Сполучених Штатів Америки.

Утім, частина з них зорганізувалася у 1993 році. Таємно зустрічаючись у місцевій церкві, дехто з працівників вирішив діяти. Спочатку вони організовували спільні зупинки в роботі, потім голодування, а далі — масові марші на сотні кілометрів. Вони створили коаліцію працівників Іммокалі. Їх помітила преса. Вони боролися за гідну оплату праці, і через п'ять років власники плантацій нарешті підвищили їм платню. Вони боролися навіть за таку дрібницю, як місця для відпочинку в тіні. Вони здобули те, що люди отримують на початку свого життя, — повагу та визнання. Їх *помітили*.

Вони не зупинилися на досягнутому і надалі були рішуче налаштовані скасувати примусову роботу. Вони працювали з прокурорами над справами, відкритими проти їхніх переслідувачів та поневолювачів. Після цих розслідувань понад 1200 працівників ферм було врятовано від рабства та примусової праці.

Однак на цьому ці люди теж не зупинилися. Вони усвідомили, що механізм їхньої експлуатації підживлюють супермаркети та заклади швидкого харчування, які купують продукти у великій кількості та примушують фермерів

знижувати ціни. Тому у 2001 році працівники ферм уперше організували бойкот компанії, яка виготовляє страви швидкого приготування, — *Taco Bell*. Через чотири роки материнська компанія *Taco Bell* погодилася підвищити зарплатню та реформувати ланцюг постачання. Завдяки цій перемозі у працівників ферм з'явилося більше союзників, а отже вони отримали більше допомоги від експертів із різних галузей.

Проте це ще не був кінець. Вони дотиснули *McDonald's* і *Burger King*, щоб ті погодилися на такі самі умови. Вони започаткували програму «Справедлива їжа», через яку ці ресторани та мережі роздрібної торгівлі могли купувати продукти лише в тих фермерів, які платили справедливу платню та дотримувалися кодексу, який був суворішим за федеральний закон. Покупці також погодилися на мізерну плату, яку вони колись не хотіли виплачувати — по одному пенні з відра урожаю — і яка спрямовувалася у загальний фонд здоров'я, безпеки та освіти працівників. У 2014 році до програми приєдналася компанія *Wal-Mart*, якій належала суттєва частка ринку. На початку існування фонду він отримав \$ 10 млн виплат. Збирачі з Іммокалі боролися за справедливість, і їхня боротьба досі триває.

Якщо ви інколи замислюєтеся, чи достатньо у вас сили, щоб щось змінити, — як вас зможуть побачити або почути, як хтось відреагує на ваші вимоги — просто подумайте про них. Якщо люди, які розпочали свою діяльність звідти, звідки почали, змогли змінити своє життя, хіба ви не зможете? Якщо вони це зробили, хіба кожен не повинен зробити так само?

Подумайте про те, де ви працюєте й живете, і запитайте себе: хто керує цим місцем?

Насправді знайти відповідь на це запитання складно. Ви можете вказати на декілька державних посадовців: мера, членів міської ради або спеціальних уповноважених осіб. Подивіться ширше. Який бізнес переважає в місцевій економіці? Хто з представників бізнесу має найвагоміший вплив на справи в місті? Поміркуйте ще. Де підписують угоди й кому вони доступні? Хто виступає в них посередником, а хто — реалізатором? Чи існують певні групи, об'єднання, які завжди дістають підтримку? Хто *насправді* керує цим місцем?

Знайшовши відповіді, поставте собі ще одне запитання: чи можна змінити ситуацію?

Відповіді на ці запитання підводять нас до явища, яке я називаю «переворот Поттерсвіля». У класичному фільмі режисера Френка Капри «Це дивовижне життя» Джордж Бейлі бачить, яким було б життя, якби він не народився. У цьому гіпотетичному світі його рідне місто Бедфорд-Фолз — ідеальне місце довіри, взаємодопомоги та демократичної гордості — перетворюється у Поттерсвіль — повноцінні нетрі жахливих барів та ломбардів, якими володіє найбагатший чоловік у місті, пан Поттер.

Протягом трьох десятиліть після виходу на екрани фільму «Це дивовижне життя» багато американських містечок стали схожими на Поттерсвіль, а не на Бедфорд-Фолз у тому розумінні, що багатство і влада зосередилися в руках однієї людини або декількох. Однак якщо ваше місто стало на шлях перетворення з Бедфорд-Фолза у Поттерсвіль, подумайте, чи можна щось змінити.

Уявіть, що ви живете в місті, де разом із сусідами стали жертвами небаченого впливу чийогось багатства чи бажань. Яким було б це місце, якби було таким, як Бед-

форд-Фолз. Або ж уявіть, що живете в місті, де панує «здорове» суспільство і кожен має безліч можливостей. Що ви відчували б, якби опустилися до рівня Поттерсвіля?

Тепер так само подумайте про інші місця у своєму житті. Хто керує цією компанією? Цим студентським містечком? Цією країною? Якщо ви хочете змінити традицію, культуру або політику, кого вам потрібно побачити, перемогти, присоромити, захопити, на кого потрібно натиснути або ким *стати*, щоб досягти тих змін, яких ви прагнете? Хто керує цим районом, цією партією, цим клубом чи асоціацією? Хто вирішує, хто що отримує? Що вважають справедливим шансом?

Для того щоб поставити запитання, потрібно почати змінювати відповіді.

Працівники-іммігранти в Іммокалі, можливо, ніколи не бачили й не чули про фільм *It's a Wonderful Life* («Це дивовижне життя»). Вони навряд чи знають про Джорджа Бейлі. Проте вони, безперечно, здійснили переворот у Поттерсвілі. Вони уявили, яким може бути інший бік. Вони посяли зерно необхідних змін. І тепер вони зажинають плоди своєї праці.

Поверніться в уяві й підійдіть до кухонного стола, де лежить стиглий червоний помідор. Пізнайте світ можливостей завдяки йому. І нехай він стане таким собі нагадуванням: ви могутніші, ніж можете уявити.

ЧАСТИНА I

ЧАС ВЛАДИ ГРОМАДЯН

НАШ ЧАС, НАША ВЛАДА, НАШ ПЛАН

НАШ ЧАС

Ось кілька подій, які відбулися протягом кількох останніх років.

Арабська весна, Помаранчева революція, Майдан, Зелена революція, Кедрова революція, Рух Індињядос, Революція парасольок, Брекзит, антиурядові протести в Ісландії, Польщі, Південній Кореї, Ефіопії, Угорщині, Тайланді та Бразилії. У Сполучених Штатах Америки проходили: акція *Occupy Wall Street* («Захопи Волл-стріт»), Рух чаювання, демонстрації «мрійників», *Black Lives Matter* («Життя темношкірих має значення»), політичний рух *\$ 15 Now* (активісти виступали за підвищення мінімальної зарплатні до \$ 15 за годину), рух на підтримку політики Берні Сандерса (*Feel the Bern*), а також створення мультфільму *Trump Train*.

Кожен із цих рухів досягнув успіху у звичайному розумінні цього слова. Утім, насправді більшість ще не реалізувала кінцеву мету. Однак у них є те, що їх об'єднує. «Захопи Волл-стріт» започаткував *We Are the 99 %* («Ми 99 %»), який, зі свого боку, започаткував *Fast Food Forward* («Уперед, фаст-фуде»). Той заснував *\$ 15 Now*, а вже він — кампанію Берні Сандерса. Рух чаювання допоміг сформуватися радикальному антиелітному духу, який захопив та поглинув Республіканську партію, сприяв успіху Дональда

Трампа, відкрив шлях правим консерваторам та ще зможе зробити лібертаріанство мейнстримом.

Це момент виявлення сили громадян. Він найкраще проявляється під час турбулентності американського політичного та громадського життя.

Виявлення іммігрантів без документів, поступовий, а потім раптовий тріумф одностатевих шлюбів; контрнаступ на релігійну свободу; демонстрації проти расової нерівності; демонстрації за свободу слова; розповіді жертв сексуального насильства, заяви матерів щодо відповідальності за володіння вогнепальною зброєю; неприхований гнів нативістів та білих націоналістів; поява активістів, що борються за охорону довкілля серед корінного населення США; знищення елітних посередників у політичних партіях, на ринку споживачів, у засобах масової інформації, поп-культурі — усе це приклади приголомшливої реальності.

Старий лад було зруйновано. Однак новий ще не з'явився.

Сьогодні громадяни не повинні приймати універсальні пакети, які їм нав'язують монополії з політичної та бізнесової галузей. Розподіл відбувається всюди — у тому, як ми дізнаємося новини, слухаємо музику або дивимося телевізор, пересуваємося містом, самовизначаємося з належністю до політичної партії, статі або раси.

Звичайно, існує вища утопічна версія цієї історії, яка розповідає про особистий вибір. Проте розподіл відбувається також іншими способами, які заважають нашим згуртованості, безпеці та гідності. Соціальні договори, що ґрунтуються на довірі та спільній справі, були порушені технологіями, які розділяють нас дедалі більше. Колективні економічні угоди — пенсії, компенсаційні виплати,

гідна зарплатня, безпека працівників — були порушені через уберизацію та глобалізацію праці.

Через це дедалі більше американців втрачають контроль над власним щоденним життям. Ми не маємо права голосу на роботі, тому ми не затребувані. Як споживачі ми дозволяємо відчуженим безликим брендам переважати в нашому житті. Як громадяни більшість з нас — просто пасивні споглядачі та клієнти тотальної бюрократії. У нашому житті є надлишок речей, але бракує уваги та змісту. У міру того як відступаємо до менших кіл рідних і близьких, ми віддаляємося від суспільства.

І все це сприяє невпинному зростанню приватного багатства. Із 1980 року частка національного прибутку, яку отримує 1 % найзаможніших людей у світі, збільшилась утричі. Від моменту закінчення світової фінансово-економічної кризи у 2010 році понад 90 % прибутку отримав 1 % населення. За останні 40 років середня заробітна плата заледве збільшилась, а от оплата праці генеральних директорів зросла вдесятеро. Понад половину федеральних податкових пільг отримують 5 % найбагатших людей, а родини з низьким рівнем доходу не отримують майже нічого. Сьогодні основним чинником того, якою буде американська дитина, коли виросте — багатою чи бідною, — є фінансове становище її батьків. Згідно зі стандартами американської історії, це геть не по-американськи.

Тим часом концентрація економічної влади породжує концентрацію влади політичної. Нині напрям діяльності Конгресу обумовлено політичними преференціями заможних людей та корпорацій. Науковці-політологи Бенджамін Пейдж та Мартін Джіленс після детального аналізу дій Конгресу довели: коли інтереси середньо-

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Частина I. ЧАС ВЛАДИ ГРОМАДЯН.....	13
Наш час, наша влада, наш план	14
Частина II. ЯК ЗРОЗУМІТИ ВЛАДУ	27
Влада – це подарунок.....	28
Три закони влади.....	37
Законність та структура влади	58
Частина III. ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ ВЛАДУ	79
Гра, історія, рівність	80
Змініть гру: стратегії 1–3	90
Змініть історію: стратегії 4–6.....	135
Змініть рівняння: стратегії 7–9.....	172
Частина IV. ПРИЧИНА ВЛАДИ.....	207
Три складові: цілісність, інклюзивність та інтерес	208
Заключне слово: вони/ми.....	224
Подяка.....	226
Джерела	228